

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA GAYRİMÜSLİM DİN ADAMLARINA VERİLEN İMTİYAZLAR: 16. YÜZYILDA TUR-I SİNA MANASTIRI

FATMA ACUN

Osmanlı İmparatorluğu, çok dinli, çok dilli ve çok ırklı yapısı itibarıyla, tarihteki çoğulcu toplumların klasik bir örneğini teşkil etmektedir. İmparatorluktaki toplumsal hayat, bu dini ve ırki çokluk dikkate alınarak, İslam dininin Gayrimüslimler için koyduğu esaslar çerçevesinde ve, devletin idealleri ve çıkarları doğrultusunda düzenlenmiştir. "Çoğulculuk", aynı zamanda, "farklılık" anlamına da geldiğinden, birbirinden farklı kültürlerle ait grupların (cemaatlerin) imparatorluğun bünyesine dahil edilmesi, bunu yaparken de, merkezi otoriteden ödün verilmemesi, devletin başlıca endişesini oluşturmuştur. Neticede, ekonomik ve siyasi yönden kuvvetli merkezi bir devlet ile sosyal ve kültürel yönden geniş özgürlüklere sahip cemaatlerden meydana gelen ideal bir toplum yaratılmıştır. Bu toplum, imparatorluğun dağılma sürecine girdiği 19. yüzyıl hariç tutulursa, modern ulus-devletlerinde bile görülmeyen bir tolerans ve müşterek yaşam anlayışı içinde, minimum çatışmayla devam etmiştir. Ancak, son yıllarda popüler olan etnik yönden çoğulcu toplumların işleyişine yönelik çalışmalara, Osmanlı İmparatorluğu'nun nadiren dahil edildiği, bunların da pek çok ön yargıyı içerdiği görülmektedir¹.

Farklı milletlerin Osmanlı düzenine dahil olmasının, en azından kısa vadede, değişme anlamına gelmediğini, Osmanlı öncesine ait kurumların ve geleneksel cemaat yapılarının Osmanlı döneminde de devam ettiğini hemen belirtmek gerekir. Bu devamlılık belli kurallar dahilinde, devletin kontrolü altında ve verdiği imtiyazlar yoluyla gerçekleşmektedir. Osmanlı idaresine geçişte bir takım imtiyazlar edinerek varlıklarını sürdüren kurumların başında, Gayrimüslimlerin kilise teşkilatı gelmektedir. Osmanlı Gayrimüslim teb'asının büyük bir kısmının Hristiyanlardan müteşekkil olması ve din adamlarının ayrı bir sınıf teşkil etmesi (ruhban sı-

¹ Bu önyargılar, özellikle Balkan ülkeleri tarihçilerinin Osmanlı tarihine yaklaşımında daha belirgin haldedir. Bunlardan bazıları için bkz. Daniel Chirot, *The Origenes of Backwardness in Eastern Europe, Economics and Politics from the Early Middle Ages to the Early Twentieth Century*, University of California Press, 1989; N. G. Svoronos, *Histoire de le Grece Moderne*, Paris, 1972. Ancak, Osmanlı dönemine ait arşiv belgelerini kullanan araştırmacıların çalışmalarıyla bu önyargılar giderek azalmaktadır. Bkz. Benjamin Braude - Bernard Levis, *Christians and Jews in the Ottoman Empire: The Functioning of a Plural Society*, New York, 1982; Elias Kolovos, "Bargaining for Survival: The Wordly Affairs of the Athonite Monks under the Ottoman Administration", CIEPO-15, 8-12 July, 2002, Londra'da sunulmuş bildiri. Bildirinin basımından önce okuma fırsatı verdiği için yazara teşekkürlerimi sunarım.

nıfı), onların imtiyazlar edinmelerini ve edindikleri imtiyazları uzun yıllar boyunca sürdürmelerini daha kolay hale getirmiştir. Örneğin, kilise ve manastırların Osmanlı öncesine ait arazi sahiyetlerine devlet fazla müdahalede bulunmamış, faaliyetlerini belli sınırlamalar dahilinde sürdürmelerine izin vermiştir. Bu izinler, muafiyetnameler, ahidnameler ve fermanlar yoluyla olmaktadır. Bu bildiride, Tur-ı Sina Manastırı'nda (bu manastırın diğer bir adı St. Catherine Manastırı'dır) yaşamakta olan ruhban taifesine 1573 (H. 981) tarihli bir ahidname ile verilen muafiyetler, burada yaşayan rahiplerin yakın çevreleri ve devlet ile ilişkileri bağlamında ele alınmaktadır². Bu suretle, bir yandan, din adamları örneğinde, Gayrimüslimlerin toplumdaki diğer gruplar ve devletle olan ilişkileri, diğer yandan da, yukarıda ihmal edildiği söylenen, toplumun çeşitli unsurları arasında sosyal dengeyi ve huzuru sağlamak üzere devletin yaptığı düzenlemeler hakkında bilgi edinilmeye çalışılacaktır.

Konuya girmeden önce, çalışmaya esas olan belge hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır³. Ahidnamede kaydedildiğine göre, Hicretin ikinci yılında (624) Tur-ı Sina Manastırı'nda yaşamakta olan ruhban taifesine bazı muafiyetler bahşedilmiştir. Rahiplerin, Hz. Muhammed tarafından kendilerine verildiğini iddia ettikleri bu *ahidname-i nebevinin*, gerçekte verilip verilmediği hakkında bazı şüpheler bulunmaktadır. Bu ahidnamenin, imtiyazlarını korumak ve devamını sağlamak amacıyla, rahipler tarafından hazırlanmış olabileceği düşünülmektedir⁴. Cahiliye devrinde de mevcut olduğu bilinen Tur-ı Sina Manastırı'nın, Arap istilaları ile İslam devletine dahil olmasının ardından, manastırın statüsünü belirlemek üzere bir tür, yazılı veya sözlü, anlaşmaya varılmış olması gerekir. Çünkü, İslam ülkesinde yaşayan Gayrimüslimlerin konumları ve statüleri hakkında İslam hukuku, herhangi bir istisnaya yer vermeyecek derecede açıktır. Bu nedenle, ilk dönemlere ait bir belgenin veya anlaşmanın varlığına şüpheyle bakmamak gerekir. Ancak, zaman içerisinde yazılı bir belge var ise kaybolmuş olması veya sözlü bir anlaşma yapılmış ise bunun daha sonradan manastır rahipleri tarafından yazıya geçirilmiş olması muhtemeldir. Çalışmaya konu olan ahidname, rahiplerin Hz. Muhammed tarafından verildiğini iddia ettikleri bu ahidnameye, diğer bir ifadeyle sahte olma ihtimali yüksek olan bir belgeye dayanmaktadır. Ancak, sahte (?) olmasına rağmen, Osmanlı makamları tarafından kabul edilerek onaylandığı ve buna dayanarak yeni bir ahidname düzenlendiği için, elimizdeki ahidnameye hakiki muamelesi yapılmıştır.

² Ahidnameler, klasik dönemde, yabancı devletlere ve Gayrimüslim cemaatlere verilen imtiyazları içeren belgelerdir. 19. yüzyılda *muahede*, Tanzimat sonrasında ise *tasdikname* adlarını almışlardır. Ahidnamelerin biçimsel özellikleri ve yabancı ülkelere verilen bazı ahidname örnekleri için, bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul, 1998, s. 163- 169.

³ Adı geçen ahidname, Osmanlı Arşivi (İstanbul), İbnü'l-Emin Muafiyet ve İmtiyazat Belgeleri No: 3'te bulunmaktadır. Ahidnamenin transkripsiyonu için Ek. Kısımına bkz.

⁴ Bu ahidnamenin Arapça aslı, Almanca tercümesi ve sahte olma ihtimali ile ilgili görüşler için bkz. B. Moritz, "Beiträge zur Geschichte des Sinaiklosters im Mittelalter nach Arabischen Quellen", *Abhandlungen der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften*, Nr. 4(1918), s. 3-23.

Hakikilikle, Osmanlı döneminde verilen/onaylanan imtiyazlar ve bunların geçerliliği kastedilmektedir. Bu imtiyazların Hz. Muhammed zamanında verilmiş olup olmaması tartışması, tamamıyla konumuz haricindedir. Metodolojik açıdan düşünüldüğünde, tarihi bir belgeyi hakiki kabul edip verdiği bilgileri eleştirmeden, tamamıyla doğru kabul etmek ne derece hatalı ise, belgenin sahte olduğunu düşünerek içerdiği bilgileri otomatik olarak reddetmek de, o derece hatalıdır. Her tür tarihi belgenin kullanımının kendine has problemleri vardır. Eleştirel bir bakış açısıyla ve en temel soruların sorulmasıyla bu problemlerin üstesinden gelinebilir. Bu çalışmada da, bu tür bir yaklaşım benimsenmiştir.

Sina Yarımadası'nın dağlarla kaplı yüksek kesiminde yer alan Tur-ı Sina Dağı, Hristiyanlar için kutsal bir mekandır. İskan yerlerinden ve insanlardan uzakta, yüksekliğin verdiği tanrıya yakınlık duygusuyla Sina Dağı, rahiplere, kendilerini bütünüyle ibadete ve tanrıya adayabilecekleri bir ortam sunmaktadır. Zor iklim ve çevre şartlarında sabırla sürdürülen manastır hayatı, rahiplerin ruhlarını ve bedenlerini terbiye ederken, Sina Manastırı'nı eski piskoposların sürgün yeri haline de getirmiştir.

Manastır hayatının, manastır dışında, ruhani olmayan insanların sürdüğü hayattan çok farklı olmasına rağmen, tamamıyla dış dünyaya kapalı ve izole bir hayat olmadığını hemen belirtmek gerekir. Manastır geleneğinin, "dünyada hayat sürme fakat dünyanın hayatını sürmeme" felsefesine rağmen, bu gerçekte çok az uygulama alanı bulmuş, ruhaniler, seküler dünya ile yakın ve sıkı ilişki ve işbirliği içinde olmuşlardır⁵. Tur-ı Sina Manastırı'ndaki rahiplerin ziraat ve ticaretle uğraştıkları ve çevreleriyle temas halinde oldukları ahidnameden anlaşılmaktadır. Yine belgeden anlaşıldığına göre, Tur-ı Sina Manastırı'na gelen giden (*ayende ve revende*) eksik olmamaktadır. Manastırlar, dini eğitim kurumları olmalarının yanı sıra, ruhlarının ebedi kurtuluşunu arayanların da uğrak yeri oldukları için, sıkça ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler bazen iki yıl gibi uzunca bir süre manastırda kalmaktadır.

Manastırdaki rahipler, Sina Dağı'nın civarındaki vadilerde ve sahrada yaşayan bedevi Araplarla da iyi ilişkiler içindedir. Bedevilerden hastalanan olduğunda iyileşmeleri için gerekli ilaç, malzeme vs. yi rahipler tedarik etmekte, bedeviler de rahiplere, sıkıntılı zamanlarında yiyecek temin etmektedir. Karşılıklı istifadeye dayanan bu rahip-bedevi ilişkisi devletin gözetiminde sürmekte ve bedevilerin kiliselere girmek gibi olumsuz hareketini önlemek üzere uyarıda bulunulmakta, rahiplerin

⁵ Manastır hayatı ve zenginliğin uyumsuz görünmesine rağmen, manastırlar zaman içerisinde, bağışlar ve imtiyazlar yoluyla oldukça büyük miktarlara ulaşan arazi, hayvan sürüleri vs. ye sahip olmuşlardır. Rosemary Morris, *Monks and Laymen in Byzantium 843-1118*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995, s. 90, 167. Manastırlar yönetimlerin değişmesinden de oldukça az etkilenmişlerdir. Örneğin, Aynaroz Adası'ndaki Ortodox Hristiyan manastırlarının Osmanlı idaresine geçtiği ilk dönemler hakkında bkz. Elizabeth A. Zachariadou, "A Safe and Holy Mountain: Early Ottoman Athos", *Mount Athos and Byzantine Monasticism, Papers from the 28th Spring Symposium of Byzantine Studies*, Birmingham, March 1994, s. 127-132.

yardımlarına karşılık, onların varlıklarına ve sürdürdükleri hayat tarzlarına müsamaha gösterilmesi tavsiye edilmektedir.

Manastırda, civardaki Müslüman bedevi Arapların gelip namaz kılacağı, imamlık ve müezzinlik yapabileceği bir mescit bile bulunmaktadır. 1583 (H. 991) tarihli ve manastırın bağlı olduğu Mısır beylerbeyine gönderilen bir fermanla, mescidin bu statüsü belirtilmekte ve haricden müdahale olunduğu takdirde men edilmesi emredilmektedir⁶. Manastırın içinde bir mescidin bulunması ve rahiplerin yakın çevrelerindeki Müslümanlarla iyi ilişkiler içinde olmasını, Doğu Hristiyanlık geleneği içinde değerlendirmek gerekir. Avrupa'da yaşanan, Müslümanlıktan uzak Hristiyanlığa karşı, Doğu Hristiyanlığı, İslamiyet'in ortaya çıkışıyla birlikte, bu yeni dinle bir arada yaşamak durumunda kalmıştır. Osmanlıların bölgeye hakim oluşlarına kadar geçen yaklaşık dokuz yüz yıllık zaman içinde süregelen bu müşte-rek yaşam tarzı, Osmanlılardan sonra da devam etmiştir.

Hristiyanlık ve İslamiyet'e bir üçüncü unsuru, Yahudiliği de eklemek gerekir. Tur-ı Sina, Hz. Musa'nın Tanrının emirlerini aldığı dağ olması nedeniyle, Yahudiler tarafından da kutsal addedilmektedir. Ancak, incelenen ahidnamede yalnızca *nasara*, yani Hristiyan rahiplerden söz edilmektedir. Yahudiler, manastır ve rahiplerden özellikle uzak tutulmaya çalışılmaktadır. 1567 (H. 975) tarihli, Mısır beylerbeyi ve kadısına gönderilen diğer bir fermenda, Yahudi taifesinin, geleneğe aykırı olarak, mübarek makama, yani Tur-ı Sina'ya, kirli ayaklarıyla bastıkları, bununla da kalmayıp, veba bahanesiyle burada toplandıkları ve manastırdaki rahipleri rahatsız ettikleri kaydedilmekte, eskiden beri yerleşik olmadıkları için bir ferdinin bile burada kalmasına izin verilmemesi emredilmektedir⁷. Manastırlar, hastalık, kıtlık, sel vs. gibi tabii felaket zamanlarında, savaş ve kriz durumlarında, barınak ve yiyeceğin sağlandığı sığınak yerleri olmuştur⁸. Ancak, fermenda bahsedilen veba salgını, hakiki olmak yerine, Tur-ı Sina'ya gelmek için Yahudilerin uydurduğu bir bahane gibi görünmektedir.

Rahiplerin bedevi Araplarla ve Yahudilerle olan ilişkilerini anlamaya çalışırken göz önüne alınması gereken nokta, bu ilişkilerde eskiden beri olagelenin esas, hatta kanun olduğu, eğer geçmişte örneği görülmemişse, geleneğe hilaf sayıldığı ve yasaklandığıdır. Osmanlılarda, "kadimden olagelen" nin "kanun" haline geldiği ve hilafına uygulamaların yasaklandığı iyi bilinmektedir. Bu anlamda, gelenek ve kanun, manastırların idarelerinde ve devletle olan ilişkilerinde belirleyici unsuru teşkil etmiştir. Tanrıya adanmış yerler olmaları nedeniyle de, seküler otoritelerce rasgele müdahalede bulunulmaktan çekinilmiş, kanunların uygulaması da genelde manastırların lehine olmuştur.

⁶ Bahsedilen fermanın aslı, transkripsiyonu ve Almanca tercümesi için bkz. Klaus Schwarz, *Osmatische Sultansurkunden des Sinai-Klosters in türkischer sprache*, Freiburg, 1970, s. 45-47.

⁷ Bahsedilen fermanın aslı, transkripsiyonu ve Almanca tercümesi için bkz. Schwarz, *Osmatische Sultansurkunden*, s. 41-43.

⁸ Morris, *Monks and Laymen in Byzantium*, s. 110-115.

Manastırların tasarruflarında olan mülklerinin sahiyiyeti, geçerli bir kanuni statüye sahip olmadan fazla devamı edemez, dolayısıyla da manastırlar birkaç yıldan fazla yaşayamazlardı. Bu nedenle, mülklerini ve geleceklerini garantiye almak manastırların en büyük gayesiydi. Bunu da, ancak, kanun yoluyla gerçekleştirilebiliyorlardı. Her iktidar değişiminde tasdik edilen belgeler, mahkeme konusu olan davalar ve her ikisi için evvelki statülerini emsal göstermeler hep bu nedenleydi. 1517 tarihinde Osmanlı topraklarına katılan Tur-ı Sina manastırında yaşayan rahiplerin en büyük endişesinin de mevcut statülerini devam ettirmek, yeni yönetimde kanuni ve kendi lehlerine bir statü kazanmak olduğu tahmin edilebilir. Bunu yaparken de en büyük dayanakları, önceki dönemlere ait statüleri olmuştur. Osmanlı idaresine geçildiğinde rahipler, Hz. Muhammed zamanında kendilerine verilen ve dört halife ve sonraki dönemlerde aynen tasdik edilen statü ve imtiyazların I. Selim (1512-1520), Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) ve II. Selim (1566- 1574) tarafından aynen kabul ve tasdik edildiğini iddia etmektedir⁹. Yine rahiplerin belirttiğine göre, Hz. Muhammed zamanında kendilerine bahşedilen imtiyazların kaydedildiği *ahidname-i nebevi* Osmanlı hazinesinde saklanmaktadır. Bu ahidnameye bakılıp şeriata uygunluğu kontrol edildikten sonra imtiyazlar yenilenmiştir¹⁰.

Rahiplere verilen imtiyazların başında vergi ile ilgili olanlar gelmektedir. Kadırları, rahipleri ve ibadetle meşgul olan diğer ruhban taifesi tamamıyla haracdan muaf tutulmuştur. Yine, bu تنها dağlarda ziraatla uğraşan rahiplerin mezralarından ve ürünlerinden öşür de alınmamaktadır. Yapılan zirai üretim manastırın ihtiyacına yönelik olduğundan vergiden muaf tutulmuş, Müslümanların da bu ürünlere ortak olmaları engellenmiştir. Ayrıca, Malı mülkü olan ve ticaretle uğraşan rahiplerden 12 dirhemden fazla vergi alınmaması, baş vergisi olarak toplanan cizyenin ise haddinden fazla teklif edilmemesi emredilmiştir¹¹.

⁹ Hz Muhammed dönemi sonrasında, Mısır Sultanı Kayıtbay tarafından rahiplere verilen imtiyazlarla ilgili ferman ve diğer Arapça fermanlar için bkz. Moritz, "Beiträge zur Geschichte des Sinaiklosters", s. 23-62.

¹⁰ II. Selim'in tahta geçişini (24 Eylül 1566) takip eden iki-üç yıl içerisinde, Ortodoks Hristiyan manastırlarının mallarına devletçe el konulmuş ve önceki dönemlere ait imtiyazları yeniden gözden geçirilmiştir. Bu konu ve krizin Aynaroz Manastırı'nın mülkleri ve imtiyazları üzerindeki tesirleri hakkında, bkz. John C. Alexander, "The Lord Giveth and the Lord Taketh Away: Athos and the Confiscation Affair of 1568-1569", *Mount Athos in the 14th - 16th Centuries*, Athens, 1997, s. 149-200. Elimizdeki ahidname, Hristiyan dini kurumlarını derinden etkileyen bu ekonomik krizden sonra verildiği (1573) ve daha önceki imtiyazların yenilenmesi mahiyetinde olduğu için Tur-ı Sina Manastırı'nın krizden fazla etkilenmediği düşünülebilir. Ancak, manastıra ait arazilerin ve mülklerin akıbeti hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız için, bu görüşü fazla ileri götürmemek gerektiği düşüncesindeyiz.

¹¹ 1816 tarihli bir fermana göre, Tur-ı Sina Manastırı'na bağlı olan St. Georgios Manastırı rahipleri, cizye ve ödemeleri gereken diğer vergilerden muaf tutulmuşlardır. Bu imtiyazlı statülerinin onaylandığı en geç tarih 1791 olarak bilinmektedir. P. Hidiroglu, "Katalogos Epismon Othomanikon Eggraphon tis I. M. Sina", *Epistimonikon Erevnon Lefkosia*, X(1979-1980), s. 348. ("Catalogue of the Official Documents of the Holy Monastery of Sinai", *Annual of the Centre for Scientific Research of Lefkosia*). Bu referansa dikkatimi çeken ve ilgili kısmı Yunancadan tercüme eden Sophia Laiou'ya teşekkür ederim.

Rahiplerin manastırda herhangi bir silah bulundurmaları yasaklanmış, koruma ve savaş işinin Müslümanlara ait olduğu bildirilmiştir. Manastır rahipleri ehl-i zimmet statüsüne dahil edilerek, himaye altına alınmıştır¹². Padişahın "raiyyeti" ve "emaneti" olmaları sebebiyle, ahidnamede belirtilenler dışında vergi istenmesi yasaklanmıştır. Manastırın mülkleri de padişahın koruması altındadır. Bu mülklere Müslümanların müdahalede bulunmaları veya mescit yapımında kullanmaları engellenmiştir.

Yukarıda belirtilen her bir kuralın zikredilmesinin ardından, rahiplerin yalnızca kendi ibadetleri ile meşgul oldukları, hatta "devam-ı devlet-i padişahiye" dua ettikleri, bu nedenle rahatsız edilmemeleri ve gereksiz sıkıntılara sokulmamaları hatırlatılmıştır.

Sonuç olarak, Tur-ı Sina manastırı ve rahiplerinin padişahın himayesinde ve eskiden olagelen statülerine bağlı kalarak varlıklarını sürdürdükleri, rahiplerin kendi ibadetleri ile meşgul olmaları karşılığında, devletin adeta onların çıkarlarını korur bir pozisyonda olduğu görülmektedir. Rahiplerin civardaki diğer Arap ve Yahudilerle olan ilişkileri konusunda ise, bir grubun diğerinin haklarına, gayri kanuni biçimde müdahale etmesine engel olunarak aralarında sürtüşme çıkması engellenmiştir. Devletin, Tur-ı Sina Manastırı'ndaki din adamlarına olan tutumu, aynı zamanda, Müslim-Gayrimüslim ilişkilerinin ufak bir modelini bize sunmaktadır. Bu ilişkilerin hukuki statüsü, Osmanlılardan çok önce, İslamiyet Ortadoğu, Kuzey Afrika ve İber yarımadasına yayıldığında belirlenmişti. Fakat, yine de bu geniş sahada ve uzun dönemler boyunca Gayrimüslimlerin statülerinin, hiçbir mahalli fark oluşmadan aynı kaldığını, değişmediğini düşünmek hatalı olur. Bu farkları anlamak üzere ileride yapılacak çalışmalar çoğulcu toplumların işleyişini anlamamıza daha fazla katkıda bulunacaktır.

¹² İslam hukukunda Gayrimüslimlerin statüsü hakkında bkz. Yavuz Ercan, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Ankara, 2001, s. 1-49.

EK: Ahidname. Osmanlı Arşivi (İstanbul), İbnü'l- Emin Muafiyet ve İmtiyazat Belgeleri, No: 3.

Sebeb-i Tahrir-i Kalem Fasihü'l-Lisan ve Muceb-i Takrir-i Rakam Sahihü'l- Beyan Budur ki

Hala kadimü'l-eyyamdan Cebel-i Musa Aleyhisselamda sakin olagelen ahbar-ı nasari ve millet-i mesihiyandan bazı riyazet keş keşişler şer'-i şerif-i nebevi sallallahu ala şarihi meclisine hazurun olup bast-ı kalem ve takrir-i meram idüb bundan akdem tevabi kazalarından olan Bender-i Tur-ı mübarekeye gelüb badehu Vadi-i Mukaddeseye say' idüb makam-ı kelimullah-ı aleyhisselam vesselatuhu a'ni Cebel-i Münacaata çıkub ve Tur-ı Sinayı ziyaret kılub ol vadide vaki' ve zaman-ı cahilyette mebni olan deyr deyrine görüb ala mahu'l-hak fi külli macelle hakk keş idüb vaki hali havi ve musaddukay-ı makali tavi bi-halel ve bi-illet bir sahih hüccet virmiş idiğin el-haleti hazihi tedebbür ve teakkul ve tefekkür ve teemmül idüb görüldü ki bade zaman eshab-ı ağrazın hükkam-ı dünya ile ideceği sual cevab-ı şafi olup min bad anın gibileri mani ve dafi bir hüccet-i aheri dahi lazım imiş şol ahidname-i nebevi ve misak-ı Mustafavi ki risalet-penah Muhammed bin Abdullah hazret-i resulullah bizim aba ve ecdad ve eimme-i kübra-i üstadin-i saire raiyyetleri olup zimmet kabul itdikleri için ihsan itmişlerdir. Pes ol ahidden ila yevmina haza zikr olunan ahidname-i mübarek mezmununca Hülafay-ı raşidin-rıdvanallahu taala aleyhim ecmein-ve eslaf-ı selatin-i din-nevverallahu mizacihim ba nevarü'l- yakından yanımızda mahfuz ve mazbut ve mektub ve merbut olan merasim-i kerimeye ve havakin-i kiram-ı al-i Osmandan nasib-i elviyyetü'n-nasre'z-zahire fatih-i Şamat ve'l-Kahire kati-i urug-u tugat-ı çerakise kasir-i kase-i ruus-ı anasıra hadimü'l-harameyn es-Sultan Selim Şah-enarallahu burhanehu dan ve oğlu Sultanü'l-azam ve hakanü'l-muazzam sultan-ı selatin-il mücahidin ve'l-guzat ebu'l-fütühat es-sultan Süleyman Handan-tabe serahu-alel husus padişah-ı cihan penah melik-i mülk-i iştibah malik-i rikabü'l-ümem sultanü'l-arab ve acem Süleyman-ı Sani hadi-i aşere-i Osmani melik-i mülük-ü ben-i adem zıllullah-ı fi'l-alem şehinşah-ı kerim padişahımız Hazret-i Sultan Selim-izzeallahu ensarehu-vezaif-i iktidareden elimizde olan ahkam-ı azimye nazar olunub bu cümlelerin mazmununu mutazammun bir temessük murad eyleriz ta ki sicillat-ı mahfuziye kayd itdürüb suretin ihrac ve lede'l-ihtiyac anın ile ihticac idüb mademki mühimm olmaya zikr olunan ahidmane-i mübarek ve usul-ı ahkam-ı şerife ibrazından müstagni olub huzur-ı kalb ile duay-ı devam-ı devlet-i padişahiye iştilal gösterevüz deyüb bu matlub-ı meşruhun husulü babında ziyade ibram ve ilhah itdikleri baiden ellerinde olan bazı ahkam-ı şerife kavlince aslı hazineye alınan ahidname-i nebeviyyenin suretin ve sair ahkam-ı şerife getürdüb her birinin evvelinden ta ahirine nazar kılub görüb şer-i şerife mutabık olmağın festadlığı bima fi-kitabü'l-ahdi'l-mezkur inşaallah bu ol kitabın Türki tercümesidir ki zikr olunur:

Isga oluna, bu bir kitaptır ki bunu Muhammed bin Abdullah ki Resulullahdır ve kaffe-i nase beşir ve nezirdir bade'l-resul bir mübtegay-ı ayet: "Ve kaneallahu azi-

zen hakima" enas için Allah üzerine hüccet olmamak için Abdullaha olan vedi-atullaha emin ve mütemindir millet-i mesihiyye ve kavm-i nasaranın ırağına ve yakınına fasihiye ve acemisine marufuna ve mechulüne ahd olmak için cem-i ehl-i milletine yani ba ser hem ümmetine yazdı ümmetinden her kim bu ahidnamede olan ahd ve misakı boza Allahın ahdin bozub misakına uymamış olur ve emrine muhalefet idüb taaddi itmiş ve dini istihza kılmış olur feenüzübillah lanete layık olur sultan olsun keda olsun ve bil cümle kim olur ise olsun imdi kakan bir rahip ya sayeh bir dağda ya vadide ya mağrada ya abadan ya sehel ya remilde parende ve kenisede ve mabedde olub ihtima yani sağlanırlar anların verasında kendi taksim ile ve anvan ve ensar ve ehl-i milletim ile anları cemi iddeler yani esbabları ile korucu ve bekcim bu sebebden anlar benim raiyyetim ve ehl-i zimmetimdir ve dahi ehl-i zimmet harac gibi ve gayri gibi tahmil itdikleri muinetlerde ben anları icadını men ve def iderdim bunlara cebr ve ikrah yoktur ve kendülerinden kadı ve rahib olanlar uzlet-nişinler kemakan kendi hallerinde olalar tağyir itmeyeler ve seyyahları seyahatinden bıkmayalar ve kiliseleri malından mescid binasına ve menazil-i müslimine nesne girmeye her kim bu menahiden birin itse tahkikullahın ahdin bozub resuluna muhalefet itmiş olur ve dahi kadılarından ve rahiplerinden ve kendü ibadetleriyle meşgul olanlarından harac alınmaya garamet çekdirilmeye ben bunların zimmetlerin saklarım her yerde berrde ve bahrda şark ve garb ve şimalde ve cenubda kanda olurlar ise bunlar benim zimmetimdedir ve misak ve emanetimdedir cemi kendülere mekrum olanlardan kezalike şunlardır ki tenhaca dağlarda ibadet iderler mezraalarından harac ve öşür alınmaya ve Müslümanlardan anlarıyla kimesne ortak olmaya zira ol ancak maaşları içindir ol vakit ki tahayyüller irişe bunlara her bir irdebde bir kadeh vireler ve anlara sefere iş ve cenge çıkartmayalar ve harac istemeyeler ve eshab-ı harac olanlardan dahi ki yerlü yurtlu mülk-i mallu ve bazirganlık idenlerden 12 dirhemden ziyade almayalar ve başları haracı için dahi hadden fazla teklif itmeyeler ve bir mübtegay-i ayet: "Vela tucadilü ehl-el kitab-ı illa billeti hiye ahsen" ahsen vechi üzere mücadele ideler ve anlara merhamet birle depreneler ve anları incitenler kanda olurlar ise olsun men ideler ve bir nasraniye hatun bir Müslümana tezvici eylese ol müslüman ol avratın rızası üzere ola kilisalarına varub namaz kılmadan men' eylemeye ve dini havasına mani olmaya ve kiliselerin meremmet ve tamirinden men' itmeyeler bir kimse ahduallahı hilaf itse ve zıddına itimad kılma tahkikullahın ve resulullahın misakına asi olmuş olur bunların itdikleri ahda göre muavenetdir ve anlara nakl-i silah lazım değildir bel müslümanlar anlar için cenk iderler bu ahid ta kıyamet-i dünya münkazi olunca ümmetinden kimesne hilaf itmesün deyü emr olunub zeylinde esahab-ı kibardan bu isimleri yazılanları şuhudü'l-hal yazılmıştır görülmegin nitekim zikr olunur:

Ali bin Ebu Talib, Ebubekir bin Ebufehafe, Ömer bin el-Hattab, Osman bin Affan, Ebu'l-Dirda, Ebu Hariret, Abdullah bin Mesud, Abbas bin Abdülmuttalib, Fazıl bin Abbas, El-Zebir bin el-Avam, Talha bin Abdullah, Said bin Maaz, Said bin Abbas, Sabit bin Nukayyis, Zeyd bin Sabit, Ebu Hanife bin Ubeyd, Haşim bin

Ubeyd, Matem bin Kureyiş, Çavuş bin Sabit, Abdüssamed bin Hasan, Abdullah bin Amr bin el-Ass ve Azib bin Yasin-rıdvanallahu aleyhim ecmain

Bu ahid Hulafay-ı Raşidinden Ali bin Ebu Talib mescid-i neb-i aleyhisselamda dest-i hattın vaz idüb yazdı hicret-i nebeviyyenin ikinci senesinin üçüncü günü idi Muharremü'l-haramın ve nüshasın hıthane-i sultanda kodı aslı Taif edimlerinden bir edimde mektub idi deyü mübeyyin olmağın ve şol asl ki bu suret-i sahiha andan nakl olunub bu minval üzere kayd olunmuştur kıtada rub' tabak cismi mikdarında bir yeşil renklü habek cedlü müzehheb turunculu zaviyesi müzehheb böğürü turunculu on üç varaklı mücellidde ol aslı sonra tercümesi yazılmış ve dokuz yüz yetmiş yedi Cemaziyü'l-evvelinin evası tarihinden mevali-i azamdan Mısır efendilerinden umdetü'l-mevali Mehmed efendi hatmiyle mahtum imzasıyla mümzi bulunup itimad olunmağın bu zikr olunan ahkam-ı münifenin her biri almat-ı şerife ile ale'l-ade mevsumdur bu kaside-i ahidnamede olandan fazlen bu taife-i ruhban ki Cebel-i Münacaat ve deyr-i Tur-ı Sina'da kanıtlıdır yani ele'd-devam sakinlerdir musafirinden sadur ve varid ve ayende ve revende yani gelici gidici eksik olmayub anları ziyafetten hali olmadıkları baiden la-siyemma vadi-i mübarekin etrafında olan evdiye ve deşt ve fezada sahranişin bedevi Arapların sağar ve kibarına ve zükur ve enasına muayyen dakikleri olduğundan maada asha ve merzalarına her ne lazım gelürse viregeldükleri ve urban her halde anlardan müntefi oldukları baidle bunların umuruna da müsammaha olunub bunları incitmeyeler ve Araplar deyrlerine girmeyeler deyü yazılmağın bir mübtegay-ı ayet: "Atiullahu ve atiu'r-resul ve ulul emr-i minküm" bu temessukat-ı meşruhada olan evamire imtisal ve nevahiden ictinab idüb bu tomar-ı latife ki cümlelerin nazmununu havidir vakt-i hacet-i hüccet olmak için talebleriyle tahrir olunub yedlerine vaz olundu lede'l-iftikar ibraz ve ihzar ideler

Tahriren fi evail-i Şabani'l-muazzam sene ihda ve semanin ve tisamie hazihi'n-nüşha iltihay-ı naklet anha mümziye bi hatm ve imza Abdullah el-mevla hilafe be divan-ı Mısır ve bi imza Nimetullah bin Osman el-kadı-ı bi Bender-i es-Süveys ve't-Turü'l-mamureyn ve be imza Ahmed el-kadı be-medineti Şam.

Mutabık li aslı ali Mehmed Saadeddin el-kadı-ı bi-mahruse-i Mısır.

Suret-i nakl an aslıha bi-marifet-i Mısır el-vara Abdullah el-mevla hilafe bi divan-ı Mısır.

El emr-i filhakika kema fi hakka hazihi'l-vesiyaka ezaf-ı ibadullah errahman el fakir eşşerif nimetullah bin Osman el-kadı-ı bi Bender el-Süveys ve't-Turü'l-mamureyn.